

ככה בונינים עתידי

המדריך המלא לפיוס
בין ישראלים לפלסטינים

הסכסוך הוא האויב של
הישראלים והפלסטינים

למה פיוס?

לא רק החלטות ממשלה, אלא גם פעולות קטנות של יחידים יכולות להשפיע ולייצר שינוי

טרגדיית הקורונה יכולה להיות גם הזדמנות לתחילתו של תהליך פיוס

למה פיוס?

מגפת הקורונה שינתה את העולם בדרכים אותן לא ניתן היה לצפות. חייהם של מיליארדי בני אדם על פני כדור הארץ נעצרו. לצד הקושי העצום שהמגפה ותוצאותיה הנוראיות הנחיתו על האנושות, היא מאפשרת לנו להתבונן על עצמנו ולחשוב מחדש על חיינו. **היא עשויה, אולי, לאפשר לנו להתבונן באופן שונה על המציאות האלימה והמסוכסכת בה חיים פלסטינים וישראלים במשך דורות.**

המציאות החדשה יכולה להוביל אותנו לנהוג ביתר אחריות. עליה לגרום לנו לחתור לעתיד טוב יותר. **אולי מתוך הטרגדיה והכאוס שחוללה המחלה ניתן לייצר גם תקווה לשלום ולפיוס ביננו.**

פיוס הוא תהליך בו שני צדדים הנתונים בסכסוך משנים את הגישות, התפיסות, האמונות והידע שלהם אחד לגבי השני. התהליך הזה יכול להתרחש אחרי שנחתם ביניהם הסכם שלום, במהלך משא ומתן, או אפילו לפני ש"מקבלי ההחלטות" מתחילים לשוחח זה עם זה. **כדאי להתחיל את דינמיקת הפיוס בשלב מוקדם ככל האפשר, כיוון שהיא מכחיחה את שיח הסכסוך הקיים בשני הצדדים.** במקומו היא מייצרת שיח של שלום.

קידום פיוס יכול להעשות באופן התנדבותי על-ידי יחידים, קבוצות, קהילות, ארגונים, עסקים או כל מי שרוצה לייצר תהליך אשר מתחיל מלמטה למעלה: באמצעות דיאלוגים, פרויקטים משותפים, פעילויות חוצות-לאומים, עסקים משותפים ודרכים אחרות – ניתן להתחיל ביצירת השינוי. פיוס יכול גם להתחיל מלמעלה-למטה: על-ידי ממשלות שמחליטות לכתוב מחדש את ספרי הלימוד, לבנות מוזיאונים, לשאת הצהרות, לייצר שינויים מבניים, ועוד.

יוזמות של יחידים יכולות ליצור שינויים משמעותיים. הן יכולות לשנות את האופן שבו חברות תופסות את המציאות ומתנהלות, לחולל שינוי בהלך הרוח

של החברה, לחזק אמפטיה כלפי היריב, לקרב בין הצדדים ולאפשר להם להאמין שעתיד טוב יותר הוא בר השגה. הן יכולות להשרות אופטימיות ותקווה, ולגרום לשינויים אמיתיים ומהותיים בשטח, שיבואו במקום הייאוש השולט בשיח הישראלי-פלסטיני.

שינוי המציאות של הסכסוך כולל גם את הצורך לא לדחוק מהשיח אף אחד על רקע של גזע, לאום, דת או מין. לנשים לא היה תפקיד משמעותי מספיק בניסיונות קודמים לקדם שלום באזורנו. למעשה, הן כמעט ולא נכחו בחדרי המשא ומתן וקבלת ההחלטות. תופעה זו חייבת להשתנות. **נוכחותן של נשים הכרחית בתהליך** לא רק כיוון שהן מהוות 50% מהאוכלוסייה ונפגעות מהסכסוך כמו גברים, אלא גם משום שהן יכולות לתרום תרומה ייחודית לתהליך השלום: כפי שמוכח פעם אחר פעם, בסכסוכים ברחבי העולם נשים הן שחקניות מרכזיות ומובילות תהליכי פיוס. עלינו להצטרף למגמה הזו.

השינוי בתפיסת העולם של חברות המצויות בסכסוך לא מתרחש בבת אחת. זהו תהליך ארוך ורצוף מהמורות שנוגע בשורשי הסכסוך. קשה לחברות לחשוב אחרת על היריב שפגע בהן באופן עמוק ועדיין נתפס בעיניהן כמאיים.

עם זאת, הצדדים המצויים בסכסוך חייבים להפנים שפיוס אין משמעו וויתור על הנרטיבים והאמונות שלהם. במקום זאת, משמעות התהליך היא שקיימת מוכנות להכיר בכך שלצד השני יש אמונות ונרטיבים משלו, **ושכדי להשיג עתיד טוב יותר לשני הצדדים הם מסוגלים לשתף פעולה ביניהם חרף חילוקי הדעות וההבדלים**. רק כך ניתן לבנות גשרים ולהשיג שלום.

כדי לבנות עתיד טוב יותר שבו הצדדים אינם עוינים זה את זה, אלא משתפים פעולה ומקיימים יחסים טובים – יש להתחיל לפעול כבר עכשיו. **כל אדם, כל פעולה, קטנה או גדולה, יכולים לגרום לזה לקרות.**

נרטיבים

הכרה עמוקה יותר של הצד
השני לא מחלישה אותנו

לא כל דבר שהוא "טוב" להם
הוא בהכרח "רע" לנו

נרטיבים

לשני הצדדים בכל סכסוך יש תפיסה מנוגדת לחלוטין לגבי מה היא ה"מציאות". הם לומדים וזוכרים עובדות שונות, מדגישים אפיזודות מסוימות ולא אחרות, ונוטים להתעלם מאירועים בעלי משמעות רבה לצד השני. אפילו כאשר הם עוסקים באותו אירוע, הם ממסגרים אותו אחרת ומשתמשים במונחים אחרים כדי לתארו (נכבה/עצמאות).

כל צד חושב שהוא הקורבן, שהוא זה שרוצה שלום, שהצד השני הוא אלים ולא-רציונלי. כל צד משוכנע שהוא צודק, ולא רק שזה נכון אובייקטיבית, אלא שהצד השני גם מודע לכך. עבור כל צד, זה אינו "סיפור" או "נרטיב", זו "המציאות", "האמת".

ישראלים ופלסטינים צריכים להכיר בכך ש"האמת" שלהם היא רק גרסה אחת, דרך אחת, להבנת המציאות וההיסטוריה. אין משמעותה של הכרה זו שעלינו להפסיק להאמין בנכונות הנרטיב שלנו או שעלינו להפסיק להעדיף אותו על-פני אחרים. המשמעות היא ש:

1 אנחנו מבינים שיש מגוון דרכים להבין ולפרש את הסכסוך. **ישנם מגוון נרטיבים בצד הישראלי ומגוון נרטיבים בצד הפלסטיני.**

2 אנחנו מסוגלים להקשיב לנרטיבים אחרים, לשקול אותם, ולהבין שמי שמחזיקים בהם מאמינים בלב שלם שהסיפור שלהם הוא הנכון, גם אם איננו מסכימים איתם.

3 ישנם נרטיבים שהושתקו וראוי לחשוף אותם. חשיפתם חשובה בהקשרים רבים, כולל יחסים מגדריים, כיוון שהנרטיבים המרכזיים הוגדרו כמעט אך ורק על-ידי גברים.

4 הנרטיב המועדף עלינו לא צריך לסתור לחלוטין, לבטל או לפגוע בנרטיבים אחרים. **לא מדובר בהכרח ב"משחק סכום אפס" בו כל דבר "טוב" לי הוא "רע" לאחר.**

5 עלינו לשקול ולחשוב מחדש על השפה, המונחים ואופני המסגור של אירועים הנוגעים לסכסוך. **כדאי לבדוק האם ניתן להיות נאמנים לנרטיב שלנו ובאותה עת למסגרו באופן שיהיה מקובל יותר על הצד השני ולא יפגע בו.**

6 רגשות חיוביים כלפי היריב - כמו אמפתיה וחמלה - הם לגיטימיים, גם אם איננו מקבלים את הגרסה שלו ל"אמת".

7 הכרת האחר באופן עמוק יותר ומשמעותי יותר אינה מחלישה אותנו; ההיפך הוא כנראה נכון - היא מובילה להבנה טובה יותר שלנו אותו, ובכך מחזקת אותנו.

מדיה

תודעה מייצרת מציאות:

השקת קמפיין בקבוצות חברתיות

יצירת קשר עם אנשים מהצד השני

הבטחה שהתקשורת לא מזניחה את
העיסוק בנושא

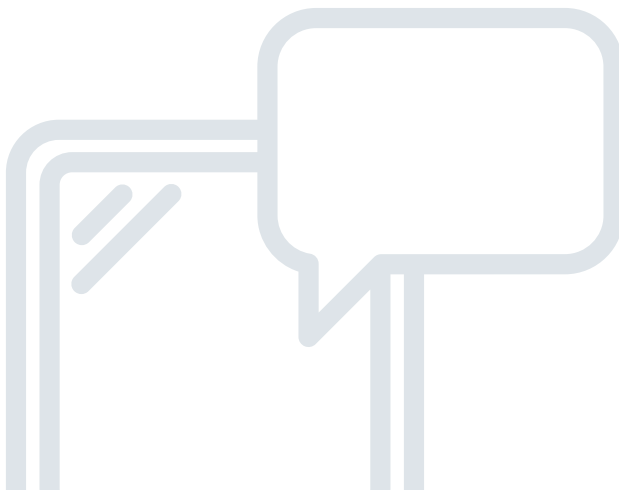
מדיה

למדיה תפקיד משמעותי מאוד בהשפעה על האופן שבו חברות חושבות ומבינות את "המציאות". רוב מה שהישראלים והפלסטינים חושבים על "האויב" מבוסס על האופן שבו הוא מוצג בתקשורת.

בשני העשורים האחרונים תפקיד המדיה הפך לחשוב ומשמעותי עוד יותר: קל הרבה יותר להפיץ מידע בעידן הרשתות החברתיות, וקשה יותר להבחין בין חדשות אמיתיות לשקריות (fake news), ולזהות מה האג'נדה של מי שמפיץ אותן.

בעשור השלישי של המאה ה-21, כל אדם עם מצלמה, לוח מקשים או טלפון; כל מי שיש לו ווטסאפ, אינסטגרם, טוויטר, פייסבוק או טיק-טוק – הוא בעל השפעה חברתית ותקשורתית. אנחנו יכולים לדווח על התרחשויות, לפרש אותן, וגם לחולל אותן.

לכן, שינוי בסכסוך הישראלי-פלסטיני יכול להתרחש על-ידי יחידים ועל-ידי ערוצי תקשורת במגוון רחב של דרכים, כגון:

1 הפצת מידע חיובי על שיתופי פעולה, דו-קיום ודאגה הדדית בין פלסטינים וישראלים, ולא רק "חדשות רעות". **גם אירוע חיובי קטן שמובא לידיעת הציבור יכול לתרום ליצירת תרבות של שלום.**

2 בדיקת העובדות והטרמינולוגיה, **בחינה בעין ביקורתית של המידע מבלי לקחת כמובן מאליו כל פריט שמשודר ומופץ**, הן בקרב הקבוצה שלנו והן בקרב הקבוצה האחרת.

3 **הדגשת סיפורים אישיים** של פלסטינים וישראלים, **ולא רק סיפורים לאומיים** הנוגעים לסכסוך.

4 **היכרות עם נרטיבים מגוונים** הרווחים בחברה שלנו ובחברה האחרת, מבלי להתמקד אך ורק בנרטיב הפוליטי-הלאומי הרשמי של הצדדים.

5 **דאגה לכך שהיחסים בין הצדדים יזכו לסיקור מתמיד** בכלי התקשורת, **יימצאו במרכז העניין התקשורתי, ולא יוזנחו ויישכחו.**

6 **שמירת מערכת יחסים מתמשכת** עם בני השיח מהצד השני.

7 **יצירת דרכים אלטרנטיביות להבנת המציאות.**

8 **השקת קמפיינים שעניינם הוא שינוי היחסים בין הצדדים.**

לפגוש את "האחר"

מפגשים מפחיתים סטריאוטיפים
ככל שהמפגש ארוך יותר – כן ייטב
המשיכו לדבר גם לאחר
שהמפגש הסתיים

לפגוש את "האחר"

רוב היהודים-ישראלים מעולם לא שוחחו עם פלסטיני מהגדה המערבית ורצועת עזה. אלה שהיה להם מפגש אישי, חוו אותו בדרך-כלל כמעסיקים של פלסטינים או במסגרת השירות הצבאי. רוב הפלסטינים הפוגשים ישראלים רואים בהם כובשים – חיילים, מתנחלים או מעסיקים.

לפלסטינים ולישראלים יש בעיקר סטריאוטיפים אחד על השני. אנחנו חושבים שאנחנו מכירים את האחר היטב, יש לנו רגשות עזים כלפיו ותפיסות מאוד מוגדרות לגביו, אבל למעשה אף פעם לא שוחחנו איתו לעומק.

על-מנת לשנות את היחסים בינינו ולו רק כדי להתוודע באופן ישיר אל "האחר", אפשר לעשות מהלך בסיסי, פשוט וחשוב: להפגש, לדבר ולהקשיב זה לזה; לראות מי הוא "האויב" ולנסות לחשוב מחדש האם הוא אכן אויב.

כאשר נערכים מפגשים בין הצדדים, כדאי שהם יתנהלו על בסיס כמה כללים:

1 במפגש עצמו על כל המשתתפים להיות בסטטוס שווה, למרות שהסכסוך עצמו אינו סימטרי.

2 יש לעודד את כל המשתתפים לבטא את רעיונותיהם, רגשותיהם, מחשבותיהם וצרכיהם.

3 יש להקפיד על כללי התנהגות מוסכמים כך שלא יהיה שימוש בשפה אלימה ופוגענית.

4 כדאי שהצדדים ישוחחו לא רק על הסכסוך שמפריד ביניהם אלא גם על מה שיש להם במשותף ועל מה שיכול לקרב אותם זה לזה.

5 ככל שהמפגש ארוך יותר - כן ייטב. דרוש זמן לצדדים מסוכסכים להתחיל "לשבור את הקרח".

6 אם המשתתפים מוכנים לכך, חשוב שימשיכו את הדיאלוג ביניהם גם אחרי תום המפגש, ויחשבו כיצד לשתף בחוויותיהם את מי שטרם "פגש את האחר".

תקופת הקורונה לימדה אותנו שניתן להיפגש גם כאשר לא יוצאים מהבית. מפגשי פנים-אל-פנים עדיפים כמובן, אבל ניתן לקיים דיאלוגים גם כאשר מכשולים מסוגים שונים מונעים מפגשים ישירים.

הצהרות פומביות ובקשות סליחה

לשני הצדדים יש על מה להתנצל

שני הצדדים צריכים לקחת אחריות

הצהרות פומביות ובקשות סליחה

בקשת סליחה היא מהלך קשה. קשה ליחידים לבקש סליחה זה מזה וקשה אף יותר לקבוצות, מדינות ולאומים לעשות זאת. בקשת סליחה היא מחווה מורכבת דווקא כיוון שיש לה משמעות רבה לצד שאליו היא מופנית. לכן, אם וכאשר היא מתבצעת, היא עשויה לשקם יחסים בין צדדים יריבים באופן דרמטי וליצור שינוי תפיסתי עמוק.

ניתן לבקש סליחה בלי לסתור את האתוס הלאומי ובלי לפגוע בדימוי ובכבוד העצמי שלנו. לעיתים, בקשת הסליחה יכולה אף לעזור לצד שיוזם אותה בתהליך של שיקום, ריפוי והתגברות על הסכסוך.

ארבעה מרכיבים מרכזיים עשויים לאפשר לישראלים ולפלסטינים להתנצל האחד בפני השני באופן שישפר את מערכת היחסים ביניהם:

שני הצדדים צריכים להתנצל האחד בפני השני. לשני הצדדים יש על מה להתנצל. שני הצדדים יכולים לקחת אחריות על טעויות שעשו.

1

ההצהרות צריכות להיות ממוקדות ומפורטות, ולכלול את פרטי המהלכים השגויים שבעטים מתנצלים. **לא די לומר "אני מצטער";** הירידה לפרטים מבטיחה שהצדדים ילמדו לעומק את התנהלותם וידברו עליה.

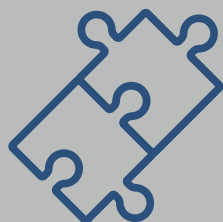
2

ההצהרה צריכה להיות כנה, אמתית ואותנטית. אם איננו מתכוונים אליה – אין בה טעם; היא לא תתקבל ולא מן הנמנע שיהיה לה אפילו אפקט שלילי.

3

בקשת הסליחה צריכה לפרט אלו שינויים ורפורמות יבואו בעקבותיה. גם כאשר בקשה הסליחה מתייחסת לאירועים מהעבר שלא ניתן לבטלם, הרי שיש פעולות שניתן לעשות כיום כדי להוסיף מעשה ממשי להצהרת הסליחה (בניית אתרי זיכרון, שינוי שמות רחובות, הפסקת הסתה, שינויי חוקים, שינויים מבניים, וכד').

4

פרוייקטים משותפים

שיתופי פעולה כלכליים
ופרויקטים משותפים יכולים
לייצר אמון הדדי ולשנות את
חיייהם של המשתתפים בהם

שני הצדדים צריכים להיות
מיוצגים באופן שווה
ולהשתכר באופן דומה

פרוייקטים משותפים

יש הטוענים ששיתוף פעולה כלכלי או פרויקט משותף מזיקים במקום להועיל: הם מייצרים מראית עין של נורמאליות ביחסים בין הצדדים ולכן למעשה משמרים את הסכסוך ו"מנרמלים את הכיבוש". אבל עבודה בצוותא למען יעד משותף יכולה ליצור אמון הדדי ומציאת אינטרסים זהים לשני הצדדים, היא יכולה לשנות את חיי היום-יום של המשתתפים בה, ולייצר אווירה של שלום ודו-קיום. שיתופי פעולה כאלה יכולים להיות מסווגים כ:

1. פרויקטים המכוונים לשינוי כלשהו ביחסים בין הצדדים (אתר אינטרנט משותף לתיירות ישראלית-פלסטינית, ניקיון של שטחים משותפים, וכד')
2. פרויקטים שאין להם קשר לסכסוך או ליחסים בין הצדדים (סטרט-אפ משותף, עסק גלובלי עם שני סניפים ברמאללה ובתל-אביב, וכד')

כדי ליהנות מהיתרונות של פרויקטים משותפים ושיתופי פעולה בין הצדדים, וכדי לייצר באמצעותם שינוי, יש להקפיד על כמה קווי יסוד בסיסיים:

שני הצדדים צריכים להיות מיוצגים במידה שווה

1

בעלי תפקידים משני הצדדים צריכים להשתכר באופן דומה, לשאת באחריות זהה ולמלא תפקידים מקבילים. במקומות בהם לא ניתן לייצר שוויון מלא בהיררכיה, יש לייצר מנגנון של רוטציה בין נושאי התפקידים.

2

היחסים בין הצדדים צריכים להיות נושא שעוסקים בו. גם אם העסק/פרויקט אינו קשור באופן ישיר לסכסוך, **אסור להתעלם מ"הפיל בחדר" – היחסים בין הצדדים.**

3

העובדים צריכים לעבור סדנאות וסמינרים שעניינם הוא החברות והתרבויות של שני הצדדים, ואלה צריכים להיות מוטמעים מבנית במקום העבודה ובניהול הפרויקט.

4

היעדים והתוצאות הרצויות צריכים להיות מוגדרים וברורים. הרעיון שעומד בבסיס הפרויקטים המשותפים הוא שהצדדים העובדים יחד ישיגו **משהו שהוא מעבר לעצם המכגש.**

5

מערכת החינוך

שינויים במערכת החינוך יכולים
לשנות דורות שלמים

פלסטינים וישראלים יכולים לזהות
ערכים משותפים, כמו קדושת ערך
החיים, ולשאוב מהם השראה

שינויים במערכת החינוך

חינוך פורמאלי מחייב כל ילד ללכת לבית הספר למשך תשע שנים לפחות. חינוך לא פורמאלי מעצב את חיייהם של צעירים מילדותם ועד שהם מתבגרים. לפיכך, למערכת החינוך כוח עצום בעיצוב האופן בו דורות העתיד יתפסו ויבינו את הסכסוך.

ישנן שתי דרכים לייצר שינוי במערכת החינוך:

לימוד הסכסוך

1 **כתיבת ספרי לימוד ישראליים-פלסטיניים** ששני משרדי החינוך מאשרים, ואשר ניתן ללמדם בבתי ספר פלסטיניים ובבתי ספר ישראליים.

2 לספר את הגרסה שלנו לסיפור, אבל **לאפשר גם הצצה לסיפורו של הצד האחר:**

- אנחנו מאמינים שהם עזבו את בתיהם, הם מאמינים שהם גורשו מהם בכוח.

- אנחנו טוענים שהאדמה הזו שייכת לאבותינו במשך דורות, הם טוענים לזכויות היסטוריות עליה.

3 גם מבלי לספר את גרסתו של הצד השני - **ניתן לבנות מחדש את האופן בו אנחנו מספרים את הסיפור** ומה אנחנו מדגישים לגבי הצד שלנו (גיבורי מלחמה או גיבורי שלום?) ולספק יותר ידע לגבי תרבותו, חברתו ומורשתו של הצד השני (ובכלל זה, לימוד שפתו).

הערכים והתרבות אליהם אנחנו מחנכים

מבלי לעסוק ישירות בסכסוך, תלמידי בית-ספר יכולים לאמץ תרבות שהיא יותר מכוונת-שלום:

4 פלסטינים וישראלים יכולים לזהות ערכים משותפים שיהוו מקור השראה עבורם. **ערך החיים, לדוגמא, נטוע עמוק בשורש שתי החברות והדתות.** הדגשתו, אפילו אם הסכסוך עצמו לא מוזכר, יכולה לשנות את גישת התלמידים ל"צד השני" ולסכסוך.

5 יצירת היררכיה בין ערכים: **האם אנחנו מתמקדים במוכנות להקריב חיים למען אדמת הלאום או בעידוד סובלנות ואמפתיה?** ערכים אלה לא בהכרח סותרים זה את זה, אבל אנחנו יכולים להחליט מה להדגיש בפני הדורות הבאים.

שינויים פנימיים בכל חברה

האחר הוא לא בהכרח האויב שלנו
הסכסוך הוא האויב של הישראלים
והפלסטינים

שינויים פנימיים בכל חברה

כדי שפיוס יצליח, שני הצדדים חייבים לעבור תהליך. אך למרות שההדדיות היא הכרחית, כל חברה פועלת גם בנפרד. ישנם שינויים שיכולים להתרחש באופן עצמאי בתוך כל קבוצה גם בזמן שהן עובדות יחד:

1

לדבר על הסכסוך.

למרות שהסכסוך מאוד משפיע על חיינו, פלסטינים וישראלים "עייפים מלדבר עליו". עלינו לגרום לכך שהוא יעמוד בלב השיח היום-יומי בחברה שלנו, גם אם כאשר נעשה זאת נחשב ל"משביתי שמחות".

2

להציע מתווים ותוכניות לגבי אופן סיום הסכסוך ויצירת עתיד טוב

יותר. ישראלים ופלסטינים מיואשים וחסרי תקווה מהסיכוי לחולל שינוי במצב הסכסוך. השיח חייב להשתנות, בתוך כל חברה, מדיונים לגבי איך לנהל את הסכסוך, או למה לא ניתן ליישב אותו, לשאלה איך כן לפתור אותו.

3

למסגר את הסכסוך כאויב (ולא את הצד השני).

במקום להאשים את הצד השני, יש לנסות לראות איך לשתף איתו פעולה כדי להתגבר על האויב המשותף – הסכסוך עצמו. **סיום הסכסוך הוא יעד ששני הצדדים שואפים אליו.**

4

לשנות את החברה שלנו גם אם הצד השני יוצא נשכר מכך.

הפסקת הסתה, שינויים מבניים, גינוי והפסקת אלימות, קידום זכויות אדם, שימת לב לבחירת מילים וטרמינולוגיה, והתנהלויות רבות נוספות חשובות לרווחת הצד שלנו גם אם הן מועילות לצד השני.

צדק

שיקום יחסים, יצירת עתיד טוב
יותר וקבלה הדדית – הם יישום
אפשרי של עקרון הצדק

צדק

"צדק" הוא מונח חמקמק. לפלסטינים וישראלים הגדרות שונות והבנות שונות לגבי מה הוא "צדק" וכיצד ניתן להשיגו.

כיוון שיש לנו נרטיבים סותרים, נדמה שהצדדים עלולים לא להסכים לעולם על משמעותו של צדק. זהו מכשול גדול כיוון שצדק הוא אחד המרכיבים הכי משמעותיים, אם לא המשמעותי ביותר, בשינוי תפיסותיהם ורגשותיהם של שני העמים. כאשר אנחנו מרגישים שלא נעשה צדק, המצב אינו מתקבל על הדעת מבחינתנו כיוון שהדבר פוגע בערכים, באינסטינקטים וברגשות הבסיסיים ביותר שלנו.

למרות שיש לשני הצדדים תפיסות שונות, ולמרות שקיימות ביניהם מחלוקות רבות, ישנן לא מעט סוגיות שהם יכולים להסכים לגביהן ולעבוד יחד כדי למצוא להן פתרונות, כמו ההכרה ש:

1

המשמעות של "צדק" לא כוללת בהכרח רק מבט על העבר וניסיון למצוא מנגנונים של נקמה. **היא יכולה גם להיות מובנת כשיקום יחסים, שיפור המצב הקיים ויצירת עתיד טוב יותר.**

2

גם ללא הסכמה מלאה, **ישנם מרכיבים רבים ששני הצדדים יכולים להסכים לגביהם:** הענקת זכויות אדם אוניברסליות, הבטחת נגישות למילוי צרכים אנושיים בסיסיים (מים, אוכל), הבטחת ביטחון אישי ולאומי, הבטחת חופש תנועה, אפשרות להגדרה עצמית אישית ולאומית, ועוד.

3

שני הצדדים צריכים להכיר בטעויות העבר שלהם, לקחת אחריות עליהן, וליישם שינויים הנגזרים מכך (בקשת סליחה, הנצחה, רפורמות מבניות, וכד').

4

וועדות פלסטיניות וישראליות משותפות יכולות לחתור יחד להשגת **הבנה משותפת בשאלה מה הוא צדק.**

אנשים, לאומים ודתות חווים סכסוכים אלימים כבר אלפי שנים. חלקם האמינו שהסכסוך שבו הם מעורבים הוא הסבוך ביותר, זה שלעולם לא ייפתר ושלא ניתן להשיג בו פיוס. עשיית צדק עם עצמנו עשויה לכלול את ההבנה שסכסוכים יכולים להסתיים והם אכן מסתיימים.

בעולם שהשתנה בעקבות הקורונה, שיתוף-פעולה שמטרתו לשמור על הבריאות של כולנו, והגנה על חיינו בזכות היכולת להתגבר על סכסוכים לאומיים, יכולים להיות הדרכים בהם ישראלים ופלסטינים מבינים ומיישמים צדק.

מה אפשר לעשות?

החוברת הזו מציגה כמה מושגי יסוד הקשורים בפיסוס. היא מופצת בערבית ובעברית על-ידי יוזמת ז'נבה, בתקווה שפלסטינים וישראלים ייחשפו לדרכים שבאמצעותן ניתן להתגבר על המכשולים הניצבים ביניהם. כל אדם, כל אחת ואחד, יכולים:

- לפגוש את "האחר" כדי להיווכח מי היא/הוא באמת
- ליזום קמפיין תקשורת בקבוצות מדיה חברתיות
- להכיר ולהיחשף לנרטיבים השונים הקיימים בקרב הצדדים
- לשנות את האופן שבו ילדינו לומדים על הסכסוך ועל "הצד השני"
- ליצור פרויקטים ישראלים-פלסטינים משותפים
- לפעול בתוך הקבוצה הפנימית שלנו כדי לשנות תפיסות ואמונות
- להגדיל מוכנות הקבוצות לקחת אחריות על טעויות בעבר ובהווה
- להבין שעשיית צדק יכולה להבטיח עתיד טוב יותר לשני הצדדים
- לבחור בקפדנות את השפה והטרמינולוגיה שבהם אנחנו משתמשים

כתיבת חוברת זו היא חלק מתהליך ישראלי-פלסטיני מתמשך שנועד להביא סוף לסכסוך. הוא החל הרבה לפני התפרצות נגיף הקורונה, אך אנחנו מקווים שהשינויים התפיסתיים וההתנהגותיים שהתפתחו בעקבות המגפה יספקו הזדמנות לשתי החברות לחולל שינוי ביחסיהן, וליזום תהליכים שיובילו לפיסוס ולשלום.

